

МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ІДЕНТИФІКАЦІЙНЕ ПОНЯТТЯ У МАТРИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Мета роботи. Дослідження присвячене аналізу української ментальності у діахронічному та синхронічному контекстах, що надає необмежені можливості для саморефлексії людини та пізнання її культурного доквілля. Ментальність виступає ідентифікаційним поняттям будь-якої культури та маркером науки про культуру – культурології. **Методологія.** Наукове поле, в яке введено дискурс ментальності, потребує чіткого позиціонування категорій, адже методологічна невизначеність зумовлює теоретичну неспроможність. Порівняльний аналіз та історико-аналітичний метод дає можливість з'ясувати специфіку ментальності та уточнити її понятійний апарат. **Наукова новизна** полягає у понятійному розмежуванні термінів "ментальність" як національна картина світу та "менталітет" як національний характер задля забезпечення належної операціональності у науковому дискурсі. **Висновки.** Менталітет є підсистемою ментальності, остання уявляється більш широким дискурсивним полем, що включає менталітет; йдеться про єдність, але не про тотожність. Ментальність стосується самоусвідомлення людини/нації, менталітет – самовираження людини/нації. Український ментальний універсум є виразно самобутнім.

Ключові слова: ментальність, картина світу, національний характер, Україна.

Демчук Руслана Вікторівна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры культурологии Национального университета "Киево-Могилянская академия"

Ментальность как идентификационное понятие в матрице украинской культуры

Цель работы. Исследование посвящено анализу украинской ментальности в синхроническом та диахроническом контексте, что дает неограниченные возможности для саморефлексии человека и познания его культурного окружения. Ментальность выступает идентификационным понятием любой культуры и маркером науки про культуру – культурологии. **Методология.** Научное поле, в которое введен дискурс ментальности, требует четкого позиционирования категорий, ведь методологическая неопределенность обуславливает теоретическую несостоятельность. Сравнительный анализ и историко-аналитический метод дает возможность выяснить специфику ментальности и уточнить ее понятийный аппарат. **Научная новизна** состоит в понятийном разграничении терминов "ментальности" как национальной картины мира и "менталитета" как национального характера для обеспечения надлежащей операціональности в научном дискурсе. **Выводы.** Менталитет выступает подсистемой ментальности, которая видится более широким дискурсивным полем, включающим менталитет; имеет место единство, но не тождество. Ментальность касается самосознания человека/нации, менталитет – самовыражения человека/нации. Украинский ментальный універсум – выразительно самобытный.

Ключевые слова: ментальность, картина мира, национальный характер, Украина.

Demchuk Ruslana, PhD in Philosophy, associate professor of the Cultural Studies chair, the National University of "Kyiv-Mohyla Academy"

Mentality as definition of identification in matrix of ukrainian culture

Purpose of Article. The research is dedicated to analysis of Ukrainian mentality in both diachronic and synchronic contexts which give unlimited possibilities for self-reflection and getting to know the culture around for people. Mentality goes as definition of identification for any culture and a marker for the science about culture – Cultural Studies (Cultorology). **Methodology.** The field of science, where discourse of mentality is set, needs a strict dividing of categories because methodological uncertainty causes theoretical insolvency. Comparative analysis with historical and analytical method gives a possibility to find out specifics of mentality and clarify its conceptual apparatus. **Scientific novelty.** The scientific novelty of the research lies in conceptual dividing between "mentality" as a national picture of the world and "mentality" as a national character for the matter of proper operationality in the discourse of science. **Conclusions.** Mentalities are a subsystem of mentality which has wider field of discourse and includes mentalities; the point is the unity but not the sameness. Mentality refers to self-awareness of the person/nation, mentalities are about self-expression of the person/nation. Ukrainian mental universe is expressively original.

Keywords: mentality, world view, national character, Ukraine.

Актуальність теми дослідження. Тривалий час тема ментальності у фокусі проблеми нації нівелювалася марксистською методологією, яка визначила національне як продукт капіталізму, приречений на зникнення у процесі "злиття націй" прийдешньої комуністичної формації. Націоналізм вживався з приставкою "буржуазний" і ганьбився разом із похідними поняттями: національна ідея/ментальність/дух/почуття тощо. Незмінна звичка мислити стереотипами, що сприяла усвідомленню національного як негативного, сформувала мейнстрімний антинаціональний дискурс. Проте "стереотипи спотворюють реальність, що дозволяє конструювати помилкову "картину світу"..." [23, 44]. Тема ментальності є напрочуд актуальною. Приміром, сьогодні ми спостерігаємо явище "Руського міра" – метафізичного, екстериторіального утворення, що має лише ментальні кордони, проте його експансія наразі оплачується реальними життями наших співгромадян. Неприйняття інших є стійкою ментальною структурою, що виникає на ґрунті фобії ворожого оточення й мо

рально виправдовує будь-яку агресію, коли у менталітеті етносу (суперетносу) складається стійкий атитюд не на діалог з опонентом, а на його знищення.

Мета дослідження полягає діахронічному та синхронічному аналізі феномена ментальності з огляду на специфіку української культурної моделі.

Виклад основного матеріалу. Від давнини до сьогодення між людиною – "мікрокосмом" та Всесвітом/Абсолютом – "макрокосмом" існував "мезокосм" – культурний світ людини/людства, що протягом тисячоліть навантажувався комплексом міфологічних патернів, котрі кристалізувалися у ідеї та концепції, що сконструювали "ціннісно-смысловий універсум", своєрідне "ментальне тіло" людства [10, 22–33]. Створення ментальної сфери смислів, само по собі, стає сенсом людської діяльності у царині духовності, що компонує ядро будь-якого культурно-цивілізаційного комплексу.

Дослідження ментальності здійснювалися медієвістами французької школи "Анналів" (1929–1941 р.р.), які на середньовічному матеріалі обґрунтували важливість універсального поняття ментальності, як образу світу, що заданий мовою, традицією, релігією, вихованням – усією суспільною практикою, і є стійким утворенням, яке змінюється повільно та непомітно для його носіїв. Введення нової проблематики та принципів дослідження було великим досягненням "La Nouvelle Histoire".

В Україні одразу після здобуття незалежності унаслідок розпаду СРСР (1991 р.) тема ментальності набула очікуваної актуальності. Наукові пошуки у задекларованому напрямку відзначалися універсальністю і відкривали можливість зіставлення результатів у параметрах уніфікованої понятійної схеми. Проте необхідно зазначити, що одразу після початку з'являються заперечення, де ментальність позиціонується квазінауковим, пустопорожнім розумуванням як термін переважно медійний або "модний". Так М. Розумний у передмові до праці В. Іщука "Україна: проблема: престижності та ідентичності" писав: "...тож небезпека відхилитися від шляху конструктивності на користь теоретично-фантастичних прожектів чатує на кожного, хто береться визначити поняття на зразок "ментальність", "віковічні традиції", "специфіка української культури" [4, 6].

Однак відомі українські інтелектуали користувалися концептом ментальність/менталітет у дослідженнях відповідних культурних епістем, як, зокрема, С. Кримський у праці "Менталітет українського бароко" [11]. Колективом провідних вчених Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди було опубліковано наукову монографію "Проблеми теорії ментальності" [16]. У праці всебічно розглядаються методологічні проблеми теорії ментальності та на підставі загальних положень, аналізуються деякі ключові моменти української ментальності. Проте дотепер тема залишається невичерпною, адже аналіз ментальностей надає необмежені можливості для саморефлексії людини та пізнання її культурного довкілля.

Будь-яка форма людської діяльності пов'язана із продукуванням смислів, що втілюються у концептах, поняттях, ідеях, трансформуючись у актуальний зміст мислення, досвіду та дії. Загалом ментальність є настільки неоднозначно трактованим поняттям, що можливість його загально дискурсивного визначення є не стільки проблематичною, скільки гіпотетичною, адже ментальність є духовною категорією (рівно як пасіонарність), яка не вписується у параметри фізичного світу. Такі об'єкти а рїогї не піддаються верифікації, коли дискурсивне межує з інтуїтивним, тому предметно-центрична модель опису світу, обумовлена позитивістською ідеологією, що домінувала раніше, не вбачала у ментальності предмету дослідження. Проте наразі стає зрозумілим, що у багатьох випадках аналіз речових, візуальних та текстових форм є недостатнім, бо деякі явища можуть бути усвідомленими лише на рівні ідеальних образів (ейдосів) та відчуттів. Буття не можна зводити лише до предметно-речового світу, це багаторівневе утворення, що містить: матеріально-предметну реальність; об'єктивно-реальне буття цінностей культури; принципи, категорії наукового знання тощо; буття суспільства і особистості; буття свідомості і особистості; віртуальне буття [18, 158].

У гуманітарному дискурсі дотепер має місце давня традиція розуміння понять як своєрідних платонівських ідей, які є незмінними сутностями, котрі існують незалежно від суб'єкта пізнання, і до яких він лише здатний наблизитися. Зразком такого тлумачення у сучасності є позиція відомого логіка та математика Г. Фреге, для котрого поняття – це щось об'єктивне, те, чого ми не формуємо й що не формується в нас [24].

Проте наукове поле, у яке введено дискурс ментальності, потребує чіткого позиціонування категорій. Однак ментальність дотепер залишається образним поняттям, а не строгою категорією, що не заважає його циркуляції у різних дослідницьких контекстах. У словниках гуманітарного профілю концепти "ментальність" і "менталітет" не співіснують лише за рідким виключенням, де вони вживаються як синоніми, приміром, С. Капустіним [6, 166], рівно як у більшості наукових досліджень.

Новизна дослідження полягає у понятійному розмежуванні змістовних параметрів термінів "ментальність" та "менталітет" задля забезпечення належної операціональності у науковому дискурсі.

Під ментальністю у метафізичному сенсі ми розуміємо світоглядні установки (картину світу) певного народу, а під менталітетом – моделі поведінки (національний характер). Отже ментальність – категорія "спіритуалістична" як дух/душа колективного суб'єкта – народу/нації, натомість менталітет – "тілесна", що реалізується через спосіб життя, соціальний габітус окремих індивідуумів. Як зазначає О. Орлов, досвід тілесності уявляє собою найдавніший шар світовідчуття людини [15, 330]. Ментальність сформовано архетипами/патернами, тоді як менталітет обумовлено практиками/репрезентаціями, приміром, національна ментальність – цілісність (України); менталітет – сукупність (українців). Якщо категорії української ментальності – це, зокрема, кордоцентризм, софійність, антеїзм, анархізм, то у модусі менталітету це – чуй-

ність, кмітливість, хазайновитість, волелюбство, що позначається на манерах, стилі, звичках, підпорядкуванні інкорпорованим вимогам тощо. Ясно, що перелічені якості є універсальними формами суспільної свідомості, йдеться лише про пріоритетну, історично усталену та географічно обумовлену конфігурацію. Якщо відняти від суспільної свідомості загальнолюдський початок, то у "сухому залишку" опиниться ментальність даної спільноти, яка перебуває у межах/путах традиції. Саме баланс у ментальному просторі загальнолюдського та національного виокремлює та характеризує спільноту.

У національному вимірі ментальність виступає константою усталених елементів певної культури, через ментальні структури розкривається сутність культурного поля. Ментальність, що панує у соціумі, визначає домінуючий тип культури, провідні стилі діяльності (стереотипний або творчий) та певний тип особистості з її специфічними поведінковими реакціями, які стійко відтворюватимуться разом із стереотипами. Отже ментальність у концентрованому вигляді відображає специфіку національної культури, проєктивною інтенцією котрої у соціумі виступає менталітет. Адекватний опис двох вказаних соціально-психологічних явищ – світогляду та поведінки – необхідний для розуміння феномену ментальності [9, 110]. Ментальність є праформою інтелектуального освоєння світу, коли йдеться не про осмислену систему поглядів, а про певне відчуття світу, що забарвлює його сприйняття та уявлення. Національний характер виступає як продуктом ментальності, так і її носієм. Якщо ментальність – це матриця/схема, то менталітет – атиюд/інтенційність. Наші міркування не спричиняють дії, вони стають чинними лише тоді, коли ми приймаємо рішення діяти на їх підставі. Іntenційність – це проміжне поняття між дією та відповідальністю, інтенція є зобов'язанням, взятим із власної волі як директива самому собі [1, 92–93]. Отже, менталітет є підсистемою ментальності, остання уявляється більш широким дискурсивним полем, що включає менталітет. На наше переконання, тут йдеться про єдність, але не про тотожність.

Ментальність перебуває на інтегральному рівні свідомого і несвідомого, рівно як творчість. Менталітет, радше, пов'язаний з несвідомим, емоційним рівнем; якщо свідомість регулює мислення, то несвідоме – поведінку. Однією з репрезентацій менталітету виступають манери: "Манери як чиста та обернена форма можуть спостерігатися у вкорінених звичках людей, подекуди беззмістовних та необов'язкових дій, що складають мову тілорухів. Завдяки манерам, тілесність соціального суб'єкта набуває культурного знаку, відбиває колективний досвід, виявляє здоровий глузд" [17, 157]. У підсумку, не людина володіє менталітетом, а менталітет – людиною. Ментальність усвідомлюється/аналізується на колективному рівні спільноти. Як зазначав О. Киричук: "найбільшою функцією ментальності щодо інших підсистем особистості є інтеграція свідомістю хаотичного потоку різноманітних вражень у певне світобачення" [8, 12]. На індивідуальному рівні сприйняття менталітет, що залежить від установок, сформованих на несвідомому рівні, виключає рефлексію, тому людина впевнена у самостійному виборі запитів, стимулів, поглядів, упереджень. Ментальність стосується царини світогляду (ноуменального), менталітет – сфери існування (феноменального); ментальність обумовлює менталітет. Менталітет моделюється згідно з цілісною структурою "індивід–у–світі", натомість ментальність – "світ–індивідів" Окремо можна говорити про менталітет, який формується маскультурою з її привабливою картиною буття у споживацькому світі. Наразі через медіа, СМІ та рекламу шляхом навіювання ретранслюються взірцеві моделі поведінки з життя "селебриті", що занурюються у несвідоме пересічних громадян як стереотипи, котрі корегують традиційні атитюди, цінності та архетипи. Така масована дія на "человейник" призводить до деперсоналізованої системи поведінки: "... менталітетна схожість є набагато більшою, ніж тілесна, бо тут схожість створюється штучно, навмисно, за певними зразками" [3, 149]. На відміну від міфологічного, релігійного та ідеологічного сприйняття часу специфіка соціального часу характеризується діючими у конкретний період людьми, які впливають один на одного, а суспільство на них [21, 168], тим самим поширюючи штампи та стандарти маскультури, що деформують ментальність.

"Невловимість" ментальності як усілякого ідеального явища актуалізує дослідження, насамперед, предметних царин її маніфестації: мовної, історичної, мистецької, літературної, політичної тощо. Не претендуючи на доконечне формулювання, варто зазначити, що у соціокультурному вимірі, ментальність виступає як аксіологічне поле, система цінностей, що обумовлюють тип мислення та світосприйняття. Як смислова матриця певного народу, ментальність структурується завдяки символам, образам, метафорам, які суб'єкт шляхом рефлексії трансформує у свій внутрішній світ та реалізує у культурному контексті та досвіді існування. Ментальність настільки заглиблена у буття, що навіть визначає відмінності між цивілізаціями й може розглядатися у метакультурному контексті [5, 374], рівно як індивідуальний ідентифікат конкретної особистості, бо не може існувати поза суб'єктом. Варто погодитися з А. Гусейновим, що визначив категорію культури та опосередковано цивілізації через функціональне поняття ментальності: "Цивілізація – це зовнішня, матеріалізована, об'єктована, оречевлена частина історії, а культура – її людський вимір, те, що зафіксовано в ментальності, вдачах, звичаях, що існує в людях та через людей, у живому досвіді їхнього спільного життя" [12, 59].

За часів СРСР, унаслідок руйнування національного довілля та під впливом ідеологічних установок, які експлуатували образ зовнішнього та внутрішнього ворога, агресивно формувалась т. зв. радянська ментальність, згодом позначена жаргонним терміном "совок". На габітус "радянська людина", зрозуміло, вплинуло масове та тривале насилля над особистістю, що призвело до метаморфоз свідомості. Ізольоване тоталітарне суспільство культивувало химеру – "нову історичну спільноту" – радянський народ з російською мовою міжнародного спілкування, у зв'язку з чим насаджувалися стереотипи української відсталості та провінційності. Русифікованим "індустріальним" містам проти-

ставлялося "архаїчне" українське село, з огляду на семантичну опозицію "сучасне – відстале". Спочатку селянство номінували на злочинців, аби згодом виморити голодом. Радянський кінематограф створював або негативні образи українців (куркулів, бандерівців, поліцаїв), або кумедні (селяків- "хохлів"). Вся система освіти, науки і культури, використовуючи майстерні пропагандистські технології, була спрямована на "завуальоване приниження гідності неросіян і навпаки – створення ілюзії величчя російської нації" [4, 53], що спонукало перехід представників національних меншин радянської квазіімперії у російське мовно-культурне поле. Національно-історичні наративи замовчувалися (Голодомор) або фальсифікувалися (національно-визвольна боротьба), натомість, російська історія подавалася як поступальна хода держави до звершень та перемог.

Українську мову аж ніяк не забороняли, як це було у Російській імперії "Валуєвським циркуляром" (1863 р.), проте її статус був принизливим, "резерваційним". Мовна дискримінація була спланованою політикою, адже ментальність, що конститує свідомість, закріплюється за М. Гайдегером у мові як "оселі буття" [22, 203]. У СРСР було реанімовано патерналістську міфологему "старшого брата", насамперед, задіяну для активації стереотипів "неповноцінності" (моральної, культурної, цивілізаційної) решти "молодших" братів. Для української теми у радянському культурному просторі відводилася лише "гумористично-фольклорна, кріпосницько-стражденницька або ж колгоспно-хліборобська теми" [4, 54]. Унаслідок українофобської політики було сформовано і глибоко вкорінено у свідомість пересічних українців комплекс меншовартості, що сприяв політиці асиміляції та русифікації. Засвоюючи негативний автостереотип (self-image) "малороса" як генетичну, політичну, культурну "вторинність", нав'язану колонізаторами, пригноблене суспільство вступає у конфлікт із самим собою, чим поглиблює власне приниження, "опиняючись зневаженою меншістю на своїй власній землі" [20, 203]. Ті ж, хто у той чи інший спосіб прагнули зберегти власну ідентичність, ментальну окремішність, опираючись радянській уніфікації, зараховувалися до "націоналістів", переслідувалися, репресувалися. Україна, перебуваючи в імперських/радянських кордонах, була реальною колонією в сенсі нездійсненності проекту побудови самостійної національної держави. Росія завжди наголошувала на своєму особливому месіанському статусі як "Святої Русі", "оплоту комунізму" (нині захисниці "Руського міру"). Натомість Україна профанізувалася як "всесоюзна житниця", що зумовлювало дискримінаційну ментальність.

Кінець ХХ століття знаменувався розколом радянської квазіімперії та становленням на її теренах національних держав. Проте Україна здобула незалежність як імперський уламок, тому пострадянська ментальність гальмувала процеси подальшого розвитку, що успішний лише тоді, коли суспільство складається з вільних людей. Реконструкції національної гідності, "українського духу", сприяло сховище колективної пам'яті у ментальних структурах етносу та механізми колективної амнезії, що взаємопов'язані у діалектичному процесі культури: "...суть нації полягає в тому, що у всіх індивідів було багато спільного і що всі вони забули багато" [19, 255]. Радянська ментальність виявилася нестійкою, приміром, стрімко відійшли у небуття "червоні дні" календаря. натомість, повернулися із забуття релігійні свята з традиційною обрядовістю.

Вагомі історичні підстави не починати розбудову з "чистого аркуша", надали терміну "відродження" у 1991 р неабиякої актуальності. Тягар минулого у модусі підходу "не допустити повторення", актуалізував феномен "історична свідомість", який, щоправда, не завжди є об'єктивним, а, почасти, заполітизованим, бо переважно ґрунтується на історичній пам'яті. Як відомо, не лише історіографія формує історичну пам'ять, але вже сформована історична пам'ять тисне на історика задля певної інтерпретації минулого. Г. Касьянов надав періодизацію "Відроджень" [7, 194–195], починаючи від ХVІІІ ст., проте це, радше, було націєтворенням, адже всі модерні "культурництва" українців мали латентний або явний політичний підтекст. Українці відносяться до рідкісного випадку націєтворювачів поза власною державою, і вже були етнічною нацією на момент входження до СРСР. Радянська світоглядна модель "марксизму-ленінізму" після семи десятиліть існування зазнала очікуваного краху, що запустило процес державотворення України. Українців справедливо критикують за невдалі суспільно-економічні реформи, які у підсумку призвели до олігархічної моделі управління. Адже неможливо сформувати нове буття без нової свідомості, бо лише населення, що звикло до свободи, здатне підтримувати інститути свободи. За часів формальної незалежності пострадянська правляча "еліта" таки не трансформувалася у національну, що діяла б на користь розбудови держави, а не збагачувалася за її рахунок. Лише копітка робота українських вчених-гуманітаріїв, публіцистів, журналістів останніх десятиліть не була марною. Вони, немов психоаналітики, нівелювали негативні автостереотипи, критикували накинену "малоросійськість", реконструювали історичні факти, реінтерпретували літературні тексти, реабілітували українську мову. Отож минулі десятиріччя не були "втраченим часом" (як це подекуди позиціонується), а часом накопичення вітальної енергії українців. Знадобилися дві національно-демократичні революції (2004, 2014 р. р.), окупація частини території, аби позбутися ментальної колонізації, вже не кажучи про фактично зовнішнє управління з боку адміністрації РФ, що здійснювалося через В. Януковича всупереч національним інтересам України.

Проте остаточно викоринити смисловий універсум народу – етнонаціональну ментальність, що протистояла зденаціоналізованій реальності, так і не вдалося. Адже ментальність – консервативна культурна форма, що кореспондує до трансцендентального ідеалу, її перебудова/реструктурування є тривалим процесом. Як зазначає П. Герчанівська: "за своєю сутністю ментальність являє собою мат-

рицю мислення, кризь яку відбувається сприйняття народом основних аспектів реальності. У цьому ракурсі вона є виявленням захисної функції суспільства в його психологічному аспекті; в народній культурі вона виконує роль механізму, що відповідає за психологічну адаптацію соціуму до оточуючого середовища" [2, 112]. Залишаючись непомітною для її носіїв, ментальність яскраво проявляється тоді, коли зіштовхується з носіями іншої ментальності. Успіх проекту "Відродження", зокрема національної пам'яті, призвів до шаленого тиску на Україну з боку Росії з метою унеможливлення цього процесу заради збереження радянських постулатів та пропагандистських штампів (від "возз'єднання братських народів" 1654 р. й до Степана Бандери). Натомість Росія переосмислювала свій правлячий пантеон з позиції "сакралізації" влади, коли всі будівничі імперії підлягали вшануванню та реабілітації (від Івана Грозного й до Й. Сталіна), а руйнівники – засудженні (М. Горбачов, Б. Єльцин, навіть подекуди В. Ленін як "космополіт"). У цьому мейнстрімі росіяни дотепер визнають український народ лише як "побічний продукт історичного розвитку" [20, 203], історичне непорозуміння у наслідку польської, австрійської, сьогодні американської інтриги. Заперечення ментальної окремішності українців спонукало ідеологів офіційної Росії реанімувати радянські стереотипи "бандерівців", "сільської нації", "державно неспроможних", що наразі сприймаються лише з іронією, притаманною українському менталітету. Як от, приміром, останні "українознавчі" розвідки О. Неменського, де нібито "політична ірраціональність" українців є ілюстрацією класової боротьби, вираженої у "любві до повстань", коли "сільська нація прагне увірватися до міст" аби трансформувати їх у майдани ("сільські площі"). "Символічне завоювання міста селом", на думку автора, підтверджується начебто завезеними повстанцями на революційний Майдан 2014 р. (!) "свинями як символами звільнення" [14]. Тим самим, у "російському уявному" активовано стосовно України стереотипні постулати та фобії першої половини ХХ ст. Сервільна ментальність опонентів здатна продукувати лише симулятивний дискурс свободи згідно з рядками О. Мандельштама: "О свободѣ небывалой сладко думать у свечи" [13, 83]. Проте реально свобода таки виборюється, а не декларується. Авторитарна політика навіть у мейнстрімі політичної міфотворчості не спроможна опиратися деколонізації та моделюванню української національної ідентичності. Об'єднувальною константою українського народу (сукупності етносів у межах держави) виступає українська ментальність як семіотичний код нації у її громадянській ідентифікації. Євромайдан та його наслідки продемонстрували агресивну сутність "путінізму" не лише українцям, а й світовому загалу, що запустило незворотні процеси, які чекають на ґрунтовні, у тому числі культурологічні, дослідження.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна дійти висновку, що коли йдеться про ментальність спільноти, то мається на увазі: 1). представники цієї спільноти мають певну спільність у своїх світоглядах; 2) у їхній поведінці можна виявити закономірності, пов'язані з зазначеною спільністю їхніх світоглядних позицій, виражену у спільних зобов'язаннях та інтенціях. Ментальність виступає як ієрархічна система (макро/мезо/мікро рівнів), де етнічна/національна ментальність займає провідне місце як специфічна характеристика колективного суб'єкта – народу/нації. Ментальність інтегрує народ/націю, робить неповторно самобутнім, відрізняє від Інших, складає основу національної ідентичності. Ментальність та ідентичність є взаємозалежними феноменами. Можна зазначити, що ідентичність виступає як об'єктивація ментальності. Ментальність стосується самоусвідомлення, менталітет – самовираження, а ідентичність – переконання, що ґрунтується на співвіднесенні з раніше усвідомленими образами/моделями.

Література

1. Васильченко А. Учаснісна теорія дії: інтенційність як причетність // Проблеми теорії ментальності: колективна монографія / Відп. ред. М. Попович / А. Васильченко. – К.: Наукова думка, 2006. – С.91–109.
2. Герчанівська П. Е. Українська народна культура: християнський вимір / П. Е Герчанівська. – К.: Університет "Україна", 2011. – 426 с.
3. Зиновьев А. А. На пути к сверхобществу / А. А. Зиновьев. – М.: ЗАО Центрополиграф, 2000.– 638 с.
4. Ішук В. Україна: проблема престижності та ідентичності / В. Ішук. – К.: Смолоскип, 2000.– 92 с.
5. Йолон П. Обрис ментальності та її суб'єкта // Проблеми теорії ментальності: колективна монографія / Відп. ред. М. Попович / П. Йолон. – К.: Наукова думка, 2006.– С. 372–403.
6. Капустин. В. С. Введение в теорию социальной самоорганизации: учебное пособие / В. С. Капустин.– М.: РАГС, 2004.–170 с.
7. Касьянов Г. Національна свідомість (ідентичність) // Національна ідентичність: Хрестоматія, Ч. IV / Упор. Т. Воропай / Г. Касьянов. – Х.: Крок, 2002.– С. 184–199.
8. Киричук О. В. Ментальність: сутність, функції, ґенеза // Тези доповідей та матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості" м. Луцьк 18–25 червня 1994 р. / За ред. О. В. Киричука, О. П. Колісника, М.-Л. В. Чепи / О. В. Киричук. – К.-Луцьк.: ВІПОЛ, 1994.– С. 7–20.
9. Кохан Я. Логічні передумови аналізу явища ментальності: огляд основних проблем // Проблеми теорії ментальності: колективна монографія / Відп. ред. М. Попович / Я. Кохан. – К.: Наукова думка, 2006. – С. 110–127.
10. Кримський С. Запити філософських смислів / С. Кримський. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 239 с.
11. Кримський С. Менталітет українського бароко // Українське бароко : в 2 т. // Ред. Д. Горбачов / С. Кримський. – Х.: Акта, 2004. – Т. 1. – С. 21–47.
12. Культурологія як наука: за і проти: круглий стіл 13.02.2008 / Ред. А. А. Гусейнов, А. С. Запесоцький. – СПб.: Изд. СПбГУП, 2009.– 108 с.
13. Мандельштам О. Э. О свободе небывалой // Осип Мандельштам. Полное собрание сочинений и писем в трех томах. Том 1. Стихотворения / Сост. А. Г. Мец. – М.: Прогресс-Плеяда, 2009. – 808 с.)

14. Неменский О. Эволюция русской и украинской идентичности на Украине после Евромайдана // Вопросы национализма, 2015. – № 4(24), – С. 26–34.
15. Орлов О. А. Мифический топос телесности в эпоху модерна // Логос живого и герменевтика телесности. Постигание культуры: Ежегодник/ Вып. 13–14 / Отв. ред. О. К. Румянцев / О. А Орлов. – М.: Академический проект; РИК, 2005. – С. 329–338.
16. Проблеми теорії ментальності: колективна монографія / Відп. ред. М. В. Попович / М. В. Попович, Ф. Д. Кисляковська, Н. Б. Вяткіна, В. В. Навроцький, А. А. Васильченко, Я. О. Кохан та ін. – К.: Наукова думка, 2006. – 403 с.
17. Проценко О. П. Манеры поведения в самоидентификации личности // Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції "Ідентичність у сучасному соціумі" м. Донецьк 14–15 листопада 2006 р. / Наук. ред. Т. О. Андрєєва / О. П Проценко, А. Ф. Проценко. – Донецьк.: Юго-Восток, 2006. – С. 156–157.
18. Резетдинов В. М. Бытие человека и смысл его жизни // Ідентичність у сучасному соціумі / Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції м. Донецьк 14–15 листопада 2006 р. / Наук. ред. Т. О. Андрєєва / В. М. Резетдинов. – Донецьк.: Юго-Восток, 2006. – С. 157–159.
19. Ренан Е. Що таке нація? // Націоналізм. Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера: Антологія.– 3-тє видання / Упор. О. Проценко, В. Лісовий / Е. Ренан. – К.: ВД "Простір", "Смолоסקип", 2010.– С. 253–263.
20. Рябчук М. Українські комплекси // Національна ідентичність: Хрестоматія, Ч. IV / Упор. Т. Воропай / М. Рябчук. – Х.: Крок, 2002. – С. 199–213.
21. Скок Н. С. Час як чинник соціальної ідентичності людини // Ідентичність у сучасному соціумі / Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції "Ідентичність у сучасному соціумі" м. Донецьк 14–15 листопада 2006 р. / Наук. ред. Т.О. Андрєєва / Н. С. Скок.– Донецьк.: Юго-Восток, 2006.– С.168–169.
22. Хайдеггер М. Время и бытие: статьи и выступления / Пер. с нем. В. В. Библихина / М. Хайдеггер. – М.: Республика, 1993.—447 с.
23. Цуладзе А. Политическая мифология / А. Цуладзе. – М.: ЭКСМО, 2003. – 384 с. (Серия "История XXI века").
24. Frege G. "A Law of Inertia", in B. McGuinness(ed) // Gottlob Frege: Collected Papers on Mathematics, Logic, and Philosophy., trans. Black, Dudman, Geach, Kaal, Kluge, McGuinness, and Stoothoff, ed. B. McGuinness (Oxford: Basil Blackwell, 1984). – P. 123–136.

References

1. Vasilchenko, A. (2006). Participating theory of action: intentionality as involvement. Problem of theory of the mentality. M.Popovich (Ed). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
2. Herchanivska, P.E. (2011). Ukrainian folk culture: a Christian mode. Kyiv : Universitet "Ukraina" [in Ukrainian].
3. Zinoviev, A. A. (2000).Towards super-society. Moscow: ZAO Centropoligraf [in Russian].
4. Ischuk, V. (2000). Ukraine: the problem of prestige and identity. Kyiv: Smoloskip [in Ukrainian].
5. Yolov, P. (2006). Outlines of mentality and its subject. Problems of theory of the mentality. M. Popovich (Ed.). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
6. Kapustin, V.S. (2004). Introduction to the theory of social self-organization. Moscow: RAGS [in Russian].
7. Kasyanov, G. (2000). National consciousness (identity). National Identity: anthology. Part 4. T. Voropay (Ed.). (pp. 184 – 199). Kharkiv: Krok [in Ukrainian].
8. Kirichuk, A.V. (1994). Mentality: the essence, functions, genesis. Proceedings of the International Scientific Conference "Mentality. Spirituality. Self-development of personality". (pp. 7 – 20). Lutsk: VIPOL [in Ukrainian].
9. Kochan, O. (2006). Logical pre-conditions of analysis of the phenomenon of mentality: review of basic problems. Problems of theory of the mentality. M. Popovich (Ed.). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
10. Krumsky, S. (2003). Requests the philosophical meanings. Kyiv : PARAPAN [in Ukrainian].
11. Krumsky, S. (2003). Mentality of the Ukrainian baroque. Is the Ukrainian baroque. Vol. 1. D. Gorbachev (Ed.). Kharkov : Acta [in Ukrainian].
12. Zapesotsky, A. S. & Guseinov A. A. (Eds). (2003). Culturology as a science: for and against [in Russian].
13. Mandelstam, O. E. (2009). On freedom of unheard. Osip Mandelsham. Complete works and letters. Vol. 1. A. G. Mets (Ed.). Moscow: Progress-Plejada [in Russian].
14. Nemensky, O. (2015). Evolution of the Russian and Ukrainian identity in Ukraine after Euromaidan. Voprosy natsionalisma, 4(24), 26-31 [in Russian].
15. Orlov, O.A. (2005). The mythical topos physicality in the modern era. Logos of the living and the hermeneutics of physicality. Comprehension of culture: A. Orlov (Ed.). Moscow: Akdemicheskij proekt [in Russian].
16. Problems of theory of the mentality. (2006). M. Popovich (Ed.). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
17. Protsenko, O. P. & Protsenko, A. F. (2006). Manners of behaviour in the identity of the person. Proceedings of the International Scientific Conference "An identity is in modern society". T. Andreeva (Ed.). (pp. 156-157).Donetsk: Jugo-Vostok [in Ukrainian].
18. Rezetdinov, V. M. (2006). Being man and the meaning of his life. / Proceedings of the International Scientific Conference "An identity is in modern society". T. Andreeva (Ed.). (pp. 157-159). Donetsk: Jugo-Vostok [in Ukrainian].
19. Renan, E. (2007). What is a nation? Nationalism. Theories of nation and nationalism from Johann Fichte to Ernest Helner: Anthology. A. Protsenko, V. Lisovy (Eds). Kyiv :VD "Prostir", "Smoloskip" [in Ukrainian].
20. Riabchuk, M. Ukrainian complexes National Identity. T Voropay (Ed.). Part 4. (pp. 199-213). Kharkiv: Krok [in Ukrainian].
21. Skock, N.S. (2006). Time as factor of social identity of man. Proceedings of the International Scientific Conference "An identity is in modern society". T. Andreeva (Ed). (pp. 168-169). Donetsk: Jugo-Vostok [in Ukrainian].
22. Heidegger, M. (1993).Time and Being: articles and speeches. (V. Bibikhin, Trans.) Moscow: Respublika, [in Russian].
23. Tsuladze, A. (2003). Political mythology. Moscow: EHKSMO [in Russian].
24. Frege, G. (1984). A Law of Inertia, Gottlob Frege: Collected Papers on Mathematics, Logic, and Philosophy. Oxford: Basil Blackwell [in English].

Стаття надійшла до редакції 05.12.2016 р.